

УДК 791.43-293

ЕСТРАДНИЙ СПІВ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В МУЗИЧНИХ КІНОСТРІЧКАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Скормоний В.П., Гаценко Г.С.

Київський університет культури

Коваленко Є.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

В статті приділено увагу жанру «музична кінострічка», виокремленню її ролі в контексті культури першої половини ХХ століття. Відзначено, що виникнення музичних кінострічок сприяло зростанню інтенсивності музичної індустрії. За рахунок успішності музичної кінострічки, що є синтетичним видом мистецтва, відбувалось формування масової культури, здійснювалось виконання пісень з фільмів на радіо, розповсюджувались платівки та ноти. Музичний кінофільм став формою для екранізації мюзиклів, оперет, а також оригінальних стрічок, де музиці надавалася перевага, порівняно з іншими видами мистецтва. Наголошено, що роль музичних кінострічок полягала у прагненні створити позитивну атмосферу, формувати оптимістичне світосприйняття, задовольняти естетичні потреби глядачів та слухачів. Зазначено, що чималим був вплив музичних кінострічок для розвитку естрадно-джазового вокального мистецтва, адже відбувалось ознайомлення зі стилями, що панували в закордонній музиці, а також стимулювався розвиток співацької майстерності.

Ключові слова: естрада, вокал, музична кінострічка, мистецтво, З. Кракауер.

Постановка проблеми. В ХХ столітті з розвитком науково-технічного прогресу відбувається принципова зміна у конструюванні та виконанні мистецького твору. Замість того щоб «заново» формувати його, залучаючи творчий потенціал виконавців, завдяки звукозапису та кінематографічному мистецтву виникає можливість його технічного відтворення. Однією з нових форм

розповсюдження естрадної манери співу в першій половині ХХ столітті стає такий жанр як музична кінострічка. Він здобуває надзвичайно великої популярності і в західному і у вітчизняному просторі, створюючи альтернативу до концертів та естрадних виступів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд специфіки музичних кінострічок вима-

гає звернення до робіт, в яких обґрунтовується своєрідність кіно як виду мистецтва, впливу його на становлення мистецької практики ХХ століття. В даному ракурсі вирішені роботи провідних мислителів, а саме В. Беньяміна. Увага до кіномистецтва та огляд певних аспектів, пов'язаних з музичними кінострічками представлено в роботі мистецтвознавця З. Кракауера. Ґрунтовна робота, пов'язана з окресленням музики до художньо-ігрових фільмів, які створювалися на кіностудіях України, пророблена вітчизняним дослідником О. Литвиною.

Виділення раніше невирішених частин проблеми. Кінематограф неодноразово ставав об'єктом наукового дослідження з боку культурології, філософії та мистецтвознавства. Проте більшість розробок стосувались чорно-білого та «німого» кіно, в той час звукове кіно, а тим більше музичні кінострічки не здобули належного наукового обґрунтування. Питання розвитку музичної кінострічки, як синтетичного жанру, в якому панував естрадний спів не розглядалось у вітчизняному музикознавстві.

Формулювання мети дослідження. Метою статті є аналіз жанру «музична кінострічка» як такого, що був формою просування естрадної манери співу в першій половині ХХ століття та його значення для розвитку тогочасної культури.

Виклад основного матеріалу. Кінематограф є відносно молодим видом мистецтва, який через свою синтетичну природу та значну роль технічного компоненту при його створенні досить довго виборював право на позиціонування у якості продукту творчої діяльності. Чимало мислителів наголошували на тому, що від початку виникнення фотографії та кінематографу відбулись кардинальні зміни з усіма видами мистецтва. Ці два види мистецтва, які на своєму генетичному рівні за рахунок технічного обладнання здатні швидше та точніше відтворити об'єктивну реальність, аніж художник чи театральний режисер в картині чи п'єсі, призвели до того, що від початку їх становлення в художньому просторі ХХ століття починає відпадати необхідність слідувати міметичному принципу в художніх творах. В. Беньямін наголошує на тому, що відбувається зміна у ставленні до мистецтва. «Технічна відтворюваність твору мистецтва змінює ставлення мас до мистецтва. З найбільш консервативного, наприклад по відношенню до Пікассо, воно перетворюється в найпрогресивніше, наприклад по відношенню до Чапліна» [1, с. 49].

Хоча фотографія може сприйматися як першооснова кінематографа, проте досить швидко кіно відходить від суто технічного та документального принципу у створенні мистецьких артефактів. На зміну йому приходять монтаж, як дієвий принцип зміни «реальності» та корекції її з позиції режисера. Досить цікавим є те, що більшість жанрів формуються ще за часів чорно-білого та німого кінематографу. Саме це зумовлювало мислителів казати про те, що основні закони кіно можна вивчити розглянувши перші стрічки. Проте вони не враховували те, що після додавання звукової доріжки відкрився великий напрямок кінострічок, які здобули чільне місце в культурі ХХ – ХХІ століття. Навіть за часів ні-

рстовувався музичний супровід, який повинен був сприяти більш влучному розкриттю режисерського задуму та налаштовувати на потрібний настрій. З. Кракауер зазначає: «Дублюючі шуми можуть виконувати майже таку ж функцію, яку виконує хороший музичний супровід, – стимулювати нас до більш глибокого спілкування з зоровими образами фільму» [2, с. 180]. Зазвичай, це було саме інструментальне фортепіанне обрамлення, яке не мало стабільного та задокументованого оформлення. Кожного разу тапер обирав ті твори, які найкраще відповідали його виконавським можливостям та естетичному смаку. «Мабуть, і кінематографісти і глядачі відразу усвідомили, що звуки музики підсилюють враження від німих кінокадрів. Спочатку музика була швидше компонентом демонстрації фільму, ніж самого фільму. Її найголовніше призначення полягало в психологічній підготовці глядача до сприйняття потоку зорових образів» [2, с. 185].

Від початку ж появи звукового кіно включається набагато більш широке коло можливостей для втілення різних сюжетів та жанрів, які до цього часу не були представлені в кінематографі. «А звук – живе слово, музика і навіть реальні шуми життя – може служити не стільки для об'єктивного розкриття, скільки для інтерпретації, розуміння, трактування реальності» [4, с. 9]. Саме з приходом звуку посилюється його роль у створенні відповідної психологічної налаштованості в стрічці, а вже наступним етапом стає не просто використання звуку, а його вихід на перший план, якщо казати про музичні стрічки.

Музичний кінофільм є жанром кінематографічного мистецтва, в якому провідну роль виконує музика, насамперед в смислово та композиційному аспектах. Причому на відміну від інших стрічок, де музика може складати важливу частину у створенні художнього образу, в музичному кінофільмі музика визначатиме жанрову та стилістичну природу. Досить часто в музичних кінострічках актори не лише приймають участь у діалогах, але й співають пісні. За рахунок того, що значна роль відводиться саме вокальному компоненту, до участі у подібних фільмах часто залучаються професійні співаки або актори, які володіють співацькою майстерністю. Широкі можливості кінематографу досить швидко сприяли формуванню цілої культури, пов'язаної з музичними компонентами кінострічок. Мається на увазі просування пісень з фільмів на радіо, видання платівок, нотних текстів, створення концертів, які склалися з музики до кінострічок. «Кіноекран, як, до речі, й радіоэфір, маючи унікальні можливості спілкування з найширшою аудиторією, створив передумови для розповсюдження багатьох пісень. Улюблені мелодії екрана звучали в «концертах за заявками радіослухачів», видавалися у численних збірках та окремими тиражами, їх навіть розучували по радіо. Для композиторів кінематограф став одним з найкоротших шляхів до громадського визнання. Вирішальне значення для пропаганди пісень в ефірі мали поетичні тексти, точніше, «ідейний зміст» слова, однозначність тлумачення загальнолюдських цінностей» [3, с. 15].

Варто відмітити, що ставлення кінокритиків до музичних стрічок зазвичай було не надто схваль-

ним. Адже відмічаючи широкі можливості щодо застосування музики в фільмі, вони вказували на те, що їх створення було пов'язане з рядом складнощів. Серед них можна виділити те, що музичні кінострічки рідко пов'язані з надто складними та драматичними сюжетами та те, що часом вони могли ставати скоріше концертом з номерів, а не цілісним та неподільним твором. Подібну думку висловлював З. Кракаеур: «Музичний фільм, що нагадає водевіль, являє собою настільки ж неймовірне поєднання пісенок в оперетковому стилі, барвистих балетних постановок в манері мюзикхолу, коротких комічних діалогів, інтермедій і всіляких сольних номерів. Такий фільм одночасно і претендує на єдність і ризикує розпастися на окремі шматки. Ніхто не стане серйозно говорити про змістовність музичного фільму. Однак він може бути чудовою розвагою і справжнім кінематографом» [2, с. 202]. Варто зазначити, що подібне твердження хоча й має певну доречність, проте в повній мірі може бути віднесеним до стрічок будь-якого жанрового спрямування. Адже в історії кінематографу чимало прикладів як надзвичайно успішних та популярних музичних стрічок, так і набагато більшою є кількість фільмів іншого жанру, які не отримали глядацької любові та були негативно сприйняті.

Зазначимо, що цінність музичних кінострічок полягала в тому, що вони надзвичайно вдало сприяли екранізації популярних та відомих мюзиклів, які таким чином ставали надбанням набагато більшої кількості глядачів, аніж за рахунок постановки в театральному просторі. Дійсно, поява мюзиклу як музичного жанру нерозривно пов'язана з театральним мистецтвом. З. Кракаеур зазначає, що за рахунок його одночасного формування з кінематографом, це сприяло його досить швидкій адаптації до кіноекрану. «Мюзикл сформувався на початку ери звукового кінематографа, коли йому вдалося порвати узи, які спочатку сковували його з театром. В Європі провісниками нового жанру були фільм «Троє з заправної станції» режисера Тіля (1930) і перші звукові фільми Рене Клера, що чарівно поєднували кінокомедію з музикою. Голлівудські продюсери вхопилися за музичний фільм, побачивши в ньому засіб боротьби з настроями, викликаними економічною кризою, і цінною підмогою в підтримці оптимізму нового курсу Рузвельта» [2, с. 202]. Варто підкреслити цю здатність кінематографа, а саме – можливість впливати на масову свідомість, представляючи ідеальні картини буття, даруючи мрії та здійснюючи функцію відволікання від реальності. Ці аспекти зумовили той факт, що серед кінематографічних жанрів достатньо велика увага починає приділятися саме комедіям, а згодом і музичним стрічкам лірико-комічного характеру. Якщо згадати такі витвори американського кінематографа, як «Серенада Сонячної долини» (1941), а також «Сестра його дворянського» (1943), що стали надзвичайно популярними не лише в США, але й також потрапили на екрани в СРСР, можна відзначити їх безумовний вплив на поширення естрадної та джазової музики. Саме музичні стрічки могли стати своєрідним транслятором популярних музичних напрямків. Так за радянських часів, коли утворюється своєрідна інформаційно-ідеологічна завеса, що сприяє відгородженню СРСР від мистецько-культурних

здобутків західного світу – джазу, естради – в кінострічках за участю Леоніда Утьосова, Любові Орлової відбувається їх відкриття для пересічних громадян. Популярність в СРСР «Серенади Сонячної долини» не лише сприяла відкриттю музичних напрямків, які були популярні за кордоном, громадянам СРСР, але й зумовило тому, що вона надзвичайно виконувалась вітчизняними колективами. Так оркестр під керівництвом Олега Лундстрема включив у свій репертуар композиції з кінострічки.

Починаючи з 30-х років чимало музичних кінострічок виникають і у радянському просторі. Так фільми «Веселі хлоп'ята» (1934), «Цирк» (1936), «Волга, Волга» (1938), «Весна» (1947) хоча в певному сенсі копіювали моделі, що існували в західному кінематографі, проте їх значення важко переоцінити. Адже ці стрічки, створені режисером Г. Александровим, сприяли створенню цікавого міксу оперети, мюзиклу. В них був присутній і ідеологічний компонент, проте доступність музичних рішень, яскравість персонажів та гарний музичний матеріал зробили їх справжніми народними кінострічками, інтерес до яких не вщухає і до сьогодні.

Важливу роль у просуванні подібних музичних кінострічок мала високопрофесійна діяльність композиторів, які змогли створити музичний матеріал, що легко запам'ятовувався, вражав гарними аранжуваннями та поєднував елементи масової пісні та естрадної музики. Тут варто згадати діяльність І. Дунаєвського, чий твори мали розвинену гармонічну та мелодичну мову і при цьому вимагали досить високої майстерності від вокаліста. Хоча, на перший погляд, його музика здавалася досить легкою, проте сприяла розвитку вокальної вправності, в тому числі і естрадних співаків.

Якщо казати про український кінематограф, то його розвиток відбувався під значним тиском з боку політики партії. Крім цього ряд кризових явищ, які відбувались в радянському суспільстві, сприяли тому, що більш доречними вважались кінострічки, які повинні були виховувати ідеологічно та «вірно» орієнтованих громадян. Відповідно лівова доля музичних кінострічок була пов'язана з жанром масової пісні, а не естрадно-джазової. Серед фільмів, які були спрямовані на більш легке та розважальне начало, можна було виділити музичні кінокомедії. Одним з українських композиторів, які досить багато музики написали для кінострічок можна згадати О. Сандлера. «О. Сандлер дебютував у кіно ще в евакуації музикою до фільмів «Антоша Рибкін» (вірші пісень Б. Туровського, 1942 р.) та «Близнюки» (вірші пісень Б. Ласкіна, 1945 р.) режисера К. Юдіна. Пізніше на екрани вийшла також стрічка «Центр нападу» (вірші пісень Є. Долматовського, 1946 р.) режисерів С. Дерев'янського й І. Земгана. О. Сандлер – один із найвідоміших українських композиторів у галузі музичної комедії та пісенної естради 1940-1960-х років» [3, с. 18]. Варто згадати, що для українського кіно загалом була притаманна надзвичайна «музичність», причиною якої було часте залучення до написання музики до стрічок професійних композиторів. Хоча естрадно-джазова музика не надто яскраво була представлена у вітчизняному кінематографі першої половини ХХ століття, натомість варто від-

мітити участь таких композиторів, як П. Козицький, Ю. Мейтус, Д. Клебанов, що були авторами масових пісень.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Кінематограф є синтетичним видом мистецтва, що включає здобутки інших напрямків мистецької творчості, які входять до його складу. Провідним жанром кінематографічного мистецтва першої половини ХХ століття є музична кінострічка. Її роль у житті суспільства пов'язана насамперед з прагненням створити позитивну атмосферу, формуванням оптимістичного світосприйняття. Значення музичних кінострічок для

розвитку естрадно-джазового вокального мистецтва була чималою. Ці фільми здійснювали в певному сенсі просвітницьку діяльність, коли мова йшла про ознайомлення зі стилями, що панували в закордонній музиці радянської аудиторії. Також велика популярність музики, яка ставала відомою завдяки кінострічкам, сприяла формуванню масової культури та індустрії шоу-бізнесу, що проявлялась у просуванні пісень на радіо, випуску платівок, нот, а також її використанні в концертній діяльності. Всі ці аспекти сприяли розвитку естрадного співу та його просуванню в культурі першої половини ХХ століття.

Список літератури:

1. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости / Вальтер Беньямин. – М.: Медиум, 1996. – 240 с.
2. Кракауэр З. Природа фильма. Реабилитация физической реальности / Зигфрид Кракауэр. – М.: Искусство, 1974 – 235 с.
3. Литвинова О. Музыка в кинематографі України. Каталог. Частина І. Автори музики художньо-ігрових фільмів, які створювалися на кіностудіях України / Ольга Литвинова. – К., 2009. – 454 с.
4. Юренев Р. Зигфрид Кракауэр – теоретик киноискусства / Р. Юренев // Зигфрид Кракауэр. Природа фильма. Реабилитация физической реальности. – М.: Искусство, 1974. – С. 3-16.

Скоромный В.П., Гаценко Г.С.

Киевский университет культуры

Коваленко Е.В.

Киевский национальный университет культуры и искусств

ЭСТРАДНОЕ ПЕНИЕ И ЕГО ПРИМЕНЕНИЕ В МУЗЫКАЛЬНЫХ КИНОФИЛЬМАХ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА

Аннотация

В статье уделено внимание жанру «музыкальный кинофильм», выделению его роли в контексте культуры первой половины ХХ века. Определено, что возникновение музыкальных кинолент способствовало развитию интенсивности музыкальной индустрии. За счет успешности музыкального кинофильма, являющегося синтетическим видом искусства, происходило формирование массовой культуры, осуществлялось исполнение песен из фильмов на радио, распространялись пластинки и ноты. Музыкальный фильм стал формой для экранизации мюзиклов, оперетт, а также оригинальных лент, где музыке предоставлялось преимущество по сравнению с другими видами искусства. Отмечено, что роль музыкальных кинолент заключалась в стремлении создать позитивную атмосферу, формировать оптимистическое мировосприятие, удовлетворять эстетические потребности зрителей и слушателей. Отмечено, что большим было влияние музыкальных кинолент для развития эстрадно-джазового вокального искусства, ведь происходило ознакомление со стилями, царившими в зарубежной музыке, а также стимулировалось развитие певческого мастерства.

Ключевые слова: эстрада, вокал, музыкальный кинофильм, искусство, З. Кракауэр.

Skoromnyi V.P., Hatsenko H.S.

Kiev University of Culture

Kovalenko Ye.V.

Kiev National University of Culture and Arts

POP SINGING AND ITS APPLICATION IN THE MUSICAL FILM THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY

Summary

The article focuses on the genre of «musical film», distinguishing its role in the context of culture of first half of the XX century. It was emphasized that the emergence of musical films contributed to the growth of the intensity of the music industry. Due to the success of the musical film, which is a synthetic type of art, the formation of mass culture took place, performances of songs from films on the radio were carried out, plates and notes were distributed. The musical film became a form for the adaptation of musicals, operettas, as well as original tapes, where music was given preference over other types of art. It was emphasized that the role of musical films was in the desire to create a positive atmosphere, to form optimistic perception of the world, to satisfy the aesthetic needs of spectators and listeners. It was noted that the impact of musical films on the development of pop and jazz vocal art was significant, as the introduction of styles prevailing in foreign music and the development of singing skills were encouraged.

Keywords: pop, vocal, musical film, art, S. Kracauer.